

Ю. М. Сапачук

Господарство як онтологічна підвалина економіки в творчості С. Булгакова

Аналізуючи економіку як таку, слід зазначити, що її неможливо зрозуміти, виходячи тільки з неї самої, так би мовити, поглядом із середини. Саме той чи інший філософський аспект створює, власне, чіткий світоглядний та методологічний контекст, в якому відбувається аналіз економічної діяльності людини та суспільства.

Засновник економічної науки, Адам Сміт, відомий не тільки своєю видатною працею в царині економічної думки¹, але спочатку як автор іншого твору – «Теорія моральних почуттів»², котра присвячена відносинам між людьми та пошукам моральних ідеалів. Інший представник класичної політичної економії – Ж. Б. Сей змушений був оселитись у Швейцарії, втікаючи з іще католицької Франції кінця XVIII ст., через свою відданість протестантському віровченню³. Карл Маркс, гостро критикуючи класичну політичну економію XIX ст. та звинувачуючи її в т.зв. «вulgарності», тобто класовій упередженості, формував свої погляди, виходячи з чітких філософських позицій – діалектичного матеріалізму, що становив невід’ємну складову запропонованої ним концепції економічного детермінізму. Представник історичної школи М. Вебер взагалі прямо пов’язував культурний, світоглядно-релігійний зміст епохи із вектором соціально-економічного розвитку.

Вузкий структурно-кількісний, утилітарний підхід, притаманний сучасному економіксу, сформувався лишень на початку XX ст. в процесі історичного розвитку наукового дискурсу економічної науки і є, на жаль, закономірним наслідком антропоцентричних та філософських поглядів епохи Нового Часу. На сьогодні цей механістичний підхід піддається серйозній критиці деякими вченими, зокрема, відомі російські економісти А. Бузгалін та В. Колганов зазначають: «... кожна “ринковоцентрична” економічна теорія занадто звужує погляд на економіку, представляючи її у вигляді самодостатньої системи, що не працює на суспільство, а, навпаки, нав’язує йому свої критерії. За стабільного функціонування економіки із таким упередженням теоретичним підходом ще можна змиритись до певної міри. Але на переломному історичному

¹Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Эксмо, 2007.

²Сміт А. Теория нравственных чувств / А. Смит. – М.: Республика, 1997 – 351 с.

³Історія економічних учень: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – С. 270.

творюють християнство в етичне вчення, майже повністю втративши цьому релігійну космологію та повноту апостольської християнської традиції, внаслідок чого, за великим рахунком, стала можлива абстрактна раціональна методологія економічного аналізу, котра, врешті-решт, сама себе не може заперечує. Ключовою тут є богословська категорія гріхопадіння, а, як відомо, абсолютно заперечується протестантизмом в контексті формування антропоцентричної моделі досконалої, не пошкодженої первородним гріхом людини Нового часу. Проекцією цієї моделі в політекономічній площині є концепція «економічної людини».

Отже, філософія господарства спонукає нас критично переглянути традиційну аксіоматику економічної теорії, вимагаючи замінити штучні фантими плат «економічної людини» менш абстрактними аксіомами, судження, що спираються на справжніх проявах людини, котрі філософія господарства повинна досягнути.

За думку С. Булгакова, філософський матеріалізм Л. Фейєрбаха та економічний матеріалізм К. Маркса є органічним продовженням лінії німецького ідеалізму Ф. Шеллінга та Г. Гегеля, який, в свою чергу, сформувався під впливом протестантської релігійної традиції Нового часу. Важливим є те, що вчений проаналізував методологію дослідження господарського життя людини в контексті православної християнської традиції та дійшов висновку, що саме внаслідок послідовного процесу дехристиянізації пострадянської Європи сформувались культурно-світоглядні передумови формування нових антропоцентричних уявлень щодо людини як такої, її ролі і місця в процесі господарської діяльності.

Розширений підхід щодо аналізу господарських явищ, котрий обумовлений позицією філософії господарства, не вимагає відкидання абсолютно всіх ідей та концепцій, що склалися в економічній науці, але в кожному випадку філософія господарства дає всі підстави заперечувати претензію вузько економічного підходу щодо винесення кінцевих суджень про те, які саме економічні процеси відповідають суспільним інтересам в довгостроковій перспективі. Величезні періоди економічного зростання на попередньому етапі розвитку економічної системи, як тепер зрозуміло, містять в собі зародки подальших нових політекономічних та цивілізаційно-світоглядних суперечностей, котрі в кінцевому підсумку породжують кризові явища всієї господарської системи.

Отже, висновки сучасної економічної науки, що продемонстрував С. Булгаков, слід розглядати не як самоцінні аксіоми, а як обмежені ситуаційні підходи щодо складної тканини соціального буття, вирвані з контексту цієї тканини та як такі, що входять в гостру суперечність із об'єктивною логікою буття.